

Inventarisatie Dagboeken Willem Bierman (1904 – 1969)

Zoals overgedragen door de Werkgroep Ornithologisch Erfgoed (WOE) namens mevrouw Kiek Bierman – Van der Does aan Naturalis BC in december 2020/januari 2021

FdeM december 2020

- Boek, zonder opschrift, met verschillende indexen als inhoud:
  - a. Index Vogeldagboeken (1 pagina: 1919 tot 20 oktober 1946).
  - b. Index vogelsoorten (40 pagina's: 1919 tot 20 oktober 1946)
  - c. Index van bezochte locaties in Nederland (20 pagina's: 1919 tot 20 oktober 1946)
  - d. Index van bezochte andere landen in Europa (4 pagina's: 1920 – 1939)
  - e. Index van bezochte lokaties op zee in Europa (1 pagina: 1925 – 1939)
  - f. Index van bezochte lokaties op zee in Afrika en Azië (1 pagina: 1925 - 1931)
  - g. Index bezochte lokaties in Nederlands Indië (1 pagina: 1930 – 1931)
  - h. Index van personen: steeds vermeld de datum waarop WB met de betreffende persoon contact had. De personen noemt hij in het algemeen niet in de vogeldagboeken (4 pagina's)
- Deel I: 1919; 20; 21; 22
- Deel II: 1923 incl **Oostenrijk**; 24; 25 incl **Portugal, Gibraltar**; 26
- Deel 1927-1929 (1927 sub A/ B incl **Frankrijk**/ C incl **Helgoland**; 28 sub A/ B; 29 incl **Helgoland**)
- Deel 1930-1937
  - (1930 sub A incl IOC A'dam/ B incl **IJsland, Fär-Oer en Noorwegen**/ C incl **heenreis Indië, Java**;
1931 sub A incl **terugreis Indië**/ B; 1932;33 incl **Oostenrijk**; 34 incl **Noorwegen**; 35; 36; 37 incl **Zweden**)
- Deel 1938-1946 (1938 incl **Zweden, Noorwegen, Finland**; 39 incl **Noorwegen**.)

De dagboeken uit het archief die niet in het boek met indexen genoemd worden, zijn:

- Deel 1946-1947 reis met de **Willem Barentz**
- Journaal 1, 2 en 3 van de **Willem Barentz**
- Deel 1947-1952
- Deel 1953-1954, incl. reis **Marokko**
- Deel 1955
- Deel 1956-1957 met soorten index
- Deel 1957 geheel gewijd aan reis naar **Afrika** en het 1^e Pan African Ornithological Congress
- Deel 1958 incl **Finland**
- Deel 1959 incl **Engeland, Griekenland**
- Deel 1960 incl reis met de Mentor 7 mei-14 juni **Middellandse Zee** [Zie ook W.H. Bierman in ARDEA 49 p. 78 – 81, *De late voorjaarstrek*]
- Deel 1961 t/m Deel 1964 grotendeels gewijd aan de reis door **Zuid-Afrika** en het 2^e Pan African Ornithological Congress te Pieter Maritzburg/ Natal; 1965 met uitvoerig verslag van de reis met "De Ursa" langs **K. Finistere, Gibraltar, Algerije, Tunesië, Kreta, Istanbul/Uskudar, Zee van Marmora, Bulgarije**, 1967 voor de helft gewijd aan **Canada** en **Verenigde Staten**, 1968 incl **Portugal**.

Verder zijn er de twee samenvattende systeemboeken:

- Deel I Data van waarnemingen Europese Vogels: Duikers – Duiven
- Deel II Data van waarnemingen Europese Vogels: Koekoeken – Kraaien

NB: Er zijn "eerste versies" van de volgende vogeldagboeken: (1) van 1 febr 1919 – 1 febr 1921; (2) van 1 febr 1922 – 1 febr 1924; (3) van 1 febr 1924 – 1 febr 1926; (4) van 1 januari 1926 – 27 september 1927. De inhoud hiervan is geheel overgenomen in voornoemde delen I, II en deel 1927-1929. In de dagboeken uit de jaren '50 en '60 staan in de meeste gevallen de personenindex, de index van bezochte locaties en de soortenindex achterin.

In het archief is een document "bewijs van overdracht aan de Stichting Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam" van twee 16mm films over de Willem Barentz met de aantekening "over te zetten op DVD, waarvan min. één naar schenker (Bierman).

Het archief bevat ook afschrift van een e-mail d.d. 10 maart 2001 door Ruud Vlek aan mevr. Bierman, inhoudende dat hij de kaartenbak van Willem Bierman in goede orde aantrof in een archiefkast van de Afdeling Vogels in de kelder van het Zoölogisch Museum. Later is deze kaartenbak echter niet teruggevonden.

Tenslotte is er een ex. van de *Vogelgids* (1^e druk, 1954) met handtekeningen van Bierman. Voorin zijn handtekeningen van Kist, Mountfort, Hollom, Peterson en Tekke.

Kanttekening bij het geheel van de dagboeken:

De serie dagboeken begint in 1919 toen Willem 15 jaar was en serieus begon met vogels waarnemen. In de periode 1925 – 1931 maakte hij vogelreizen in Europa, zeereizen en de eerste verre reis naar Indië/ Java. Het verdiepte zijn avifaunistische kennis en hij bouwde van daaruit aan een omvangrijk netwerk van personen. Dat netwerk gebruikte hij ook. Zo had hij in de 20-er jaren contact met Jan Verweij, die enkele jaren later onderzoek deed aan de oecologie van het leven in mangrovebossen op Java. Tijdens de reis van Willem Bierman naar Indië/ Java in 1930/31 trok hij enkele dagen met Jan Verweij op, met name ook in die soortenrijke mangrovebossen. De systematische lijst van zijn waarnemingen op Java bestaat voor een groot deel uit waarnemingen die hij samen met Jan Verweij deed. Waarschijnlijk heeft dit contact zijn belangstelling voor oecologie (en de daaraan gerelateerde beschermingsproblematiek) vergroot. In de dagboeken overheerst de opsomming van zijn waarnemingen. Dit hangt ongetwijfeld samen met de tijdgeest in de jaren '30. Van veel gebieden (zowel in Nederland, als Europa en daarbuiten) was niet goed bekend wat er aan soorten voorkwam. De literatuur hierover was beperkt maar uit de dagboeken blijkt dat Bierman benutte wat er beschikbaar was. Regelmatig verwijst hij naar literatuur met een mededeling zoals *zie IBIS*,.. of *zie ARDEA*. Op zijn (verre) reizen noemt hij vaak de ondersoort (zoals bekend uit de literatuur). Een enkele keer is dat ook verwarrend, bijv. als hij op Helgoland bij zijn waarneming van de Blauwborst noteert dat het om de roodgesterde vorm gaat—wat hij niet heeft kunnen zien-- omdat de witgesterde vorm daar nauwelijks voorkomt. . .

Opvallend is dat de periode 1932 – 1939 zich vooral richt op reizen naar Skandinavië. Daarna is er natuurlijk WO-II tot 1945. In de aansluitende periode van ruim tien jaar ligt de nadruk op belangwekkende reizen zoals de zuidelijke reis met de Willem Barentz, (1946/47), Marokko (1954; het jaar waarin hij ook promoveerde!) en Oost-Afrika (1957). De reis met de Willem Barentz en de reis naar Marokko gingen gepaard met wetenschappelijke publicaties waarvan overdrukken in het archief aanwezig zijn. Door de eerdere reis naar Indië en deze reizen, vestigde Bierman een reputatie als kenner van Europese, Aziatische en Afrikaanse avifauna. Tijdens de Afrika-reis in 1957 was er het eerste Pan-African Ornithological Congress met 205 deelnemers van over de hele wereld. Bierman

was daar onder de indruk van de lezing die Voous hield over de Europese en Afrikaanse Avifauna. [Indien mogelijk is die lezing toe te voegen aan het Bierman-archief]. Voous, toen 37 jaar, was kort daarvoor in 1955 benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de zoögeografie aan de Vrije Universiteit. Hij kon heel goed het “grotere plaatje” schetsen. Maar Bierman was ouder en had een veel grotere veldkennis. Zij vulden elkaar goed aan. Daarom konden Voous en Bierman samen het inspirerende verslag van de Willem Barentz schrijven (ARDEA 37). Bierman zorgde voor de basis: nauwkeurige en uitvoerige documentatie. En Bierman had tijdens de reizen profijt van zijn talenknobbel. Zeker in een continent als Afrika. Zo schreef hij het wetenschappelijke verslag van de reis naar Marokko eigenmachtig in het Frans! Deze reis maakte hij samen met zijn vrouw en G.J. van Oordt, die in '51-'52, dus enkele jaren na de reis van Bierman met de Willem Barentz, nog zuidelijker in antarctische wateren onderzoek had gedaan. Dat scheidt natuurlijk een band!

In 1964 woonde Bierman ook het tweede Pan-African Ornithological Congress bij. Daar geven zowel Voous als Kluijver een lezing.

Tenslotte is vermeldenswaard dat de serie Nederlandse waarnemingen van Bierman t/m 1968 waardevol is. Een nadere analyse van die gegevens zal zeker kunnen bijdragen aan het historische inzicht in de biodiversiteit van vogels in Nederland.

Willem Bierman eindigt zijn serie dagboeken op 6 maart 1969 in Bloemendaal aan Zee met de waarneming van “verscheidene Kuifleeuweriken die ook vrolijk zingen”.

Specifieke aantekeningen bij Deel I van de dagboeken en bij het dagboek&3 Journaals van de reis met de Willem Barentsz

Deel I:

1 febr 1919 – 31 dec 1922. Vóór 2019 kende WB 40 vogelsoorten. In 2019 kwamen daar 70 soorten bij (op de 108 soorten die hij waarnam). In 2020 zag WB in Nederland 119 soorten, waarvan 21 voor het eerst; in Duitsland en Zwitserland (11 juli-10 augustus) nog 14 nieuwe soorten. In 1921 nam hij 122 soorten waar, waarvan 15 nieuwe. Bovendien in Duitsland nog 1 nieuwe. In 1922 zag hij 145 soorten waaronder 22 nieuwe; In Duitsland en Zwitserland nog 2 nieuwe. Binnen Europa hield hij het aantal nieuwe soorten steeds bij.

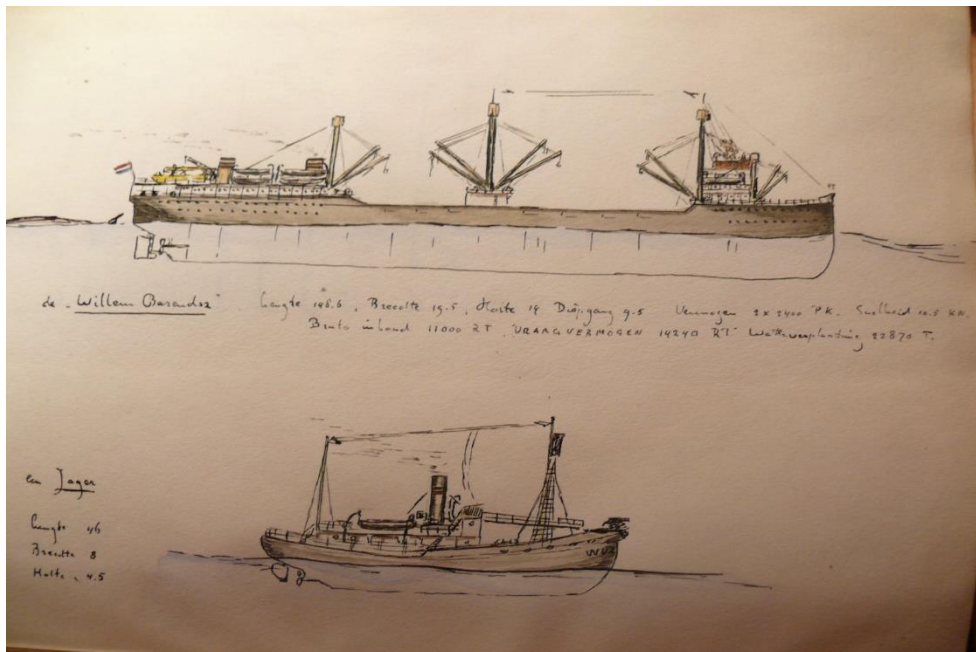
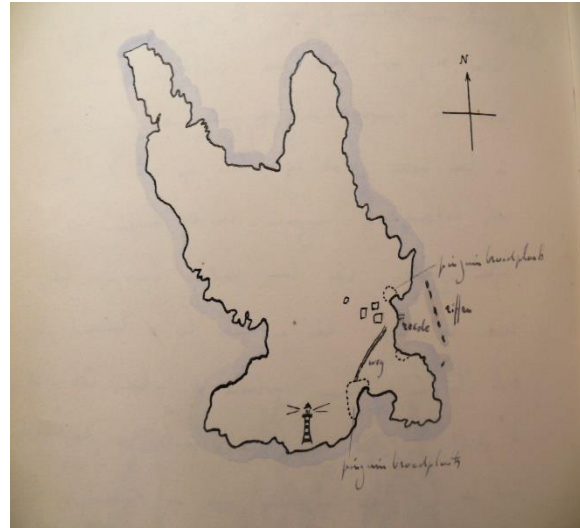
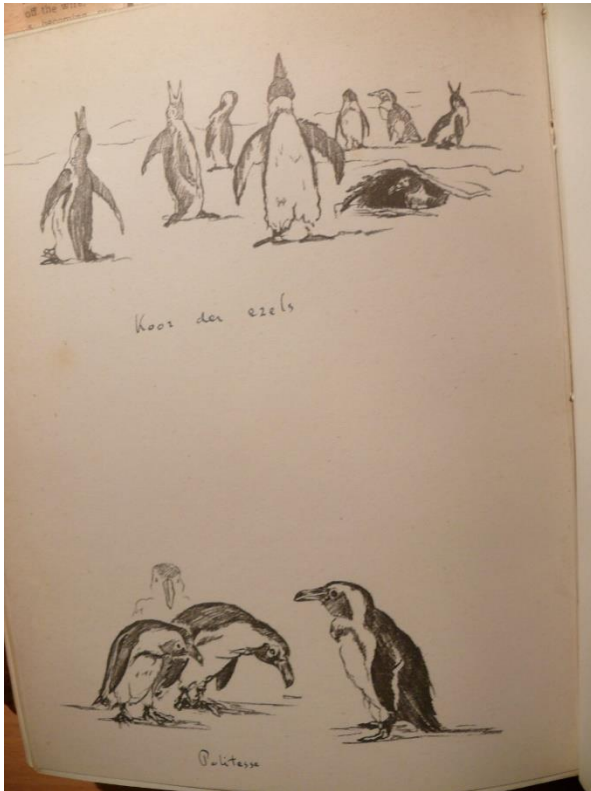
Opvallend zijn de gedetailleerde aantekeningen over het weer. Ook in deze en volgende dagboeken een jaarlijkse samenvatting van het weer. Op enkele momenten, zoals 1927 en 1966 heeft WB alles nog eens doorgelezen en zo nodig op blanco pagina's aangetekend of sommige waarnemingen twijfelachtig zijn. De aantallen soorten die hij waarnam, zijn hierop gecorrigeerd.

Locaties in binnen- en buitenland zijn op detailkaartjes gemarkeerd.

Dagboek/Journaals van de reis met de Willem Barendsz

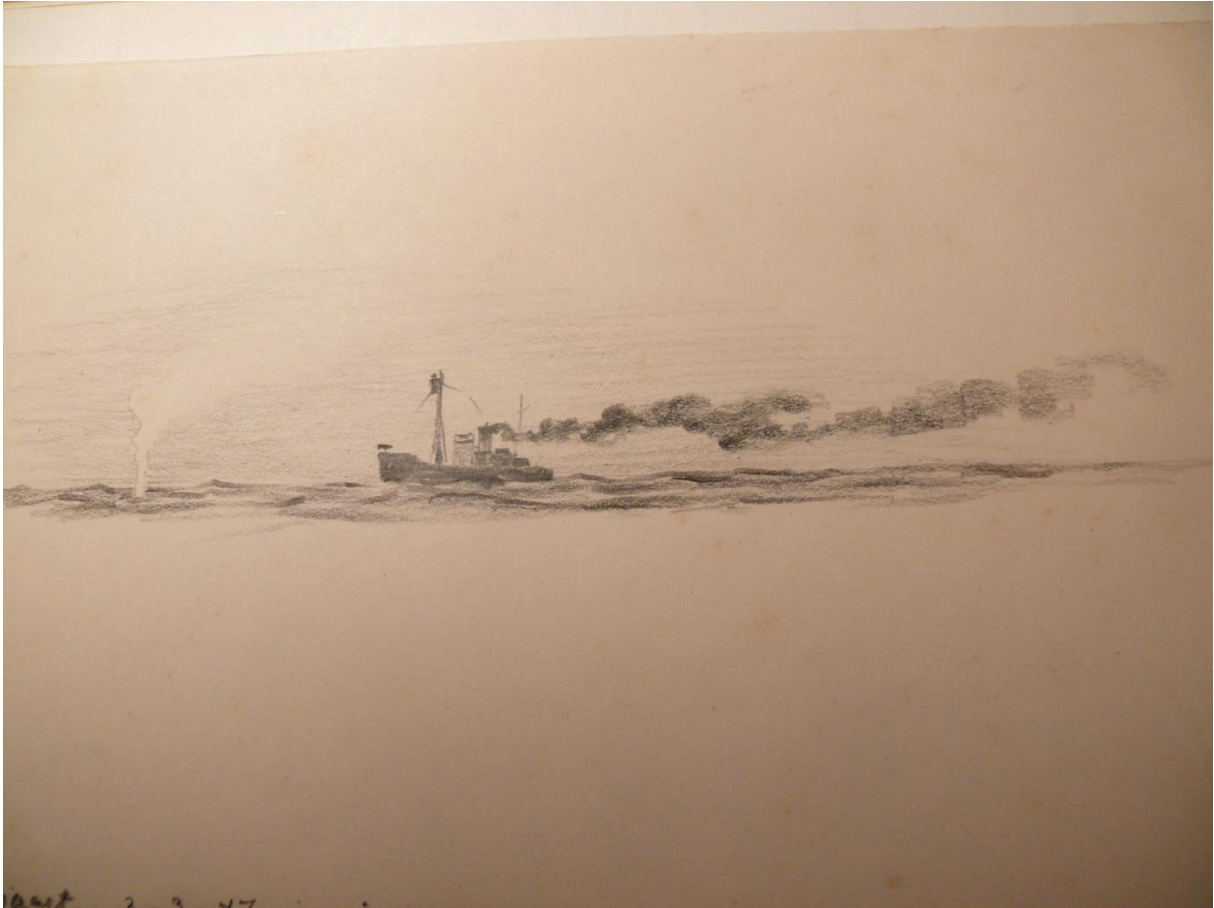
In 1946 had Willem Bierman al verschillende zeevogelreizen ondernomen en had zich bij die gelegenheden ook verdiept in mariene ecologie. Deze reis was een hoogtepunt voor hem en bracht meer inzicht in de zuidelijke verspreiding van zeevogels en in ecologische aspecten en ruipatronen van zeevogels.

De tekeningen in deze journaals en dagboek zijn gemaakt door A. Melchior, chirurg. Links de Jackass Penguins op Dasseneiland (voor de kust van westelijk Z-Afrika), op 5 december 1946. Daar broeden er enkele miljoenen! De Engelse naam van deze pinguin verwijst naar de (balts-)roepen van deze soort. Dat geluid lijkt op het balken van ezels.

Het fabrieksschip De Willem Barentsz met daaronder één van de 8 Jagers. Bierman verbleef op het fabrieksschip.

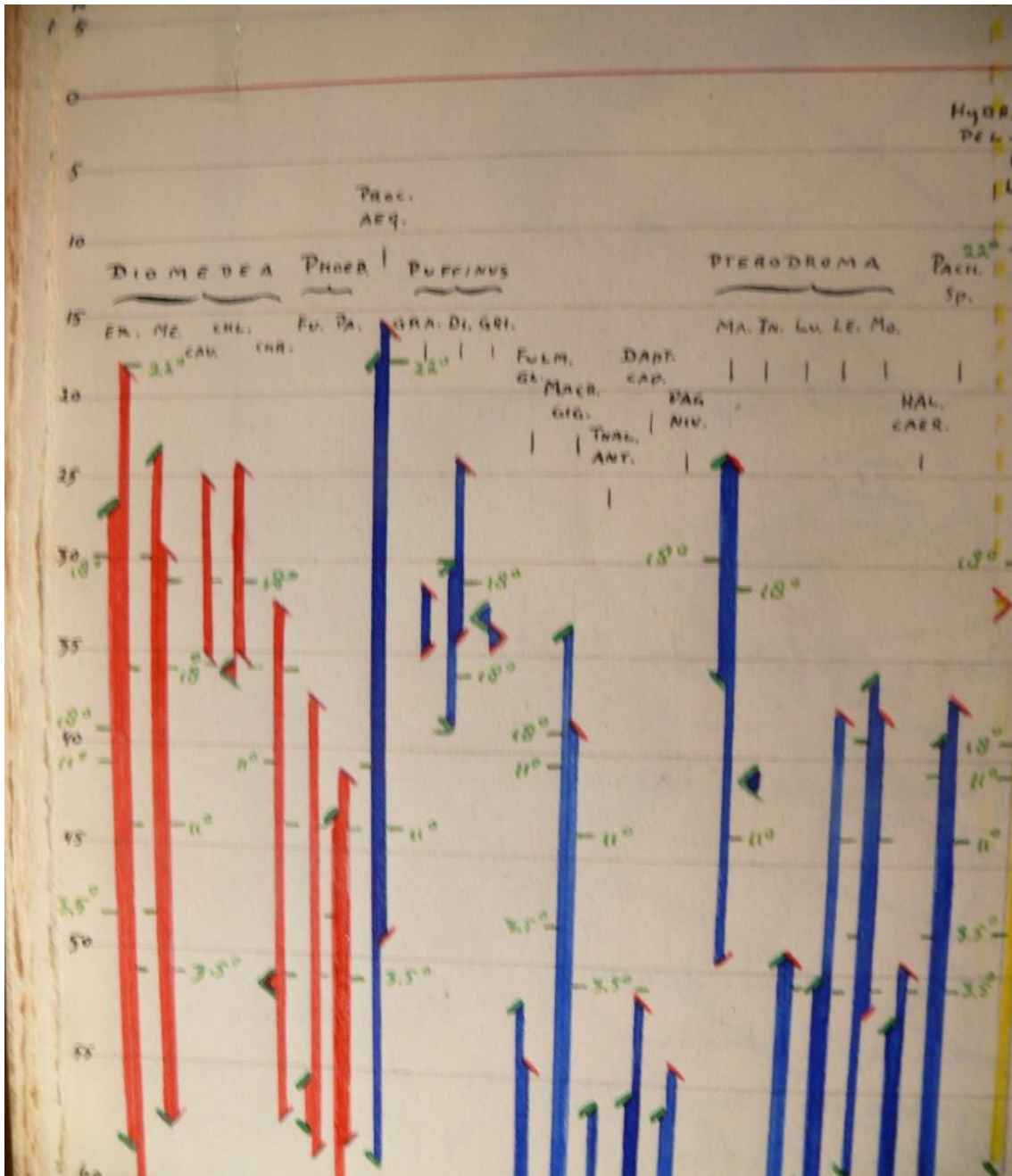
Henk van der Lee verbleef doorgaans op Jager-8. Zie de volgende tekening van zo'n jager (op weg naar de spuitende walvis).

De gebieden waar het tijdens de reis om ging, waren vanaf Kaapstad te bereiken en lagen vrij dicht bij Antarctica. Zie de rode route op de volgende kaart. De gearceerde gebieden liggen dicht bij eilandjes. Daar waren relatief veel vogels. Zeevogels en walvissen hebben over het algemeen (in het antarctische gebied) eenzelfde voedsel (soort garnaal). Waar geen vogels waren, hoefde je niet naar walvissen te zoeken. De walvisrijke gebieden spoorden ze op en bleven daar vaak dagen lang. Dat waren tevens vogelrijke gebieden.

Uit de dagboeken/Journals blijkt dat Willem Bierman altijd zocht naar nieuwe methoden om de grote lijn van de resultaten of gegevens zichtbaar te maken.

